

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه شهرستان بیرجند

بر اساس جو عاطفی خانواده و جهت‌گیری مذهبی

دکتر محمد اکبری بورنگ* زینب قوامی راد**

چکیده

هدف این پژوهش، پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه شهرستان بیرجند بر اساس جو عاطفی خانواده و جهت‌گیری مذهبی آنها در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ است. این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است و جامعه‌ی آماری آن شامل کلیه دانش‌آموزان دختر متوسطه نظری شهرستان بیرجند به تعداد ۴۶۵۴ نفر است که با توجه به حجم جامعه و بر مبنای استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۵۵ نفر با آلفای ۰/۰۵ برآورد شد. نمونه مورد بررسی به شیوه‌ی خوشه‌ای انتخاب و مطالعه شد. داده‌ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد جو عاطفی خانواده قادر به پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان ($P < 0/05$) و جو عاطفی پدر قادر به پیش‌بینی اعتماد بین فردی، قابلیت اعتماد و وفاداری از خرده‌مقیاس‌های اعتماد بین فردی است ($P < 0/01$). همچنین جهت‌گیری مذهبی بیرونی با پیش‌بینی پذیری از خرده‌مقیاس‌های اعتماد بین فردی رابطه‌ی معناداری وجود دارد ($P < 0/05$). با توجه به نتایج پژوهش و رابطه‌ی جو عاطفی خانواده و جو عاطفی پدر با اعتماد بین فردی و خرده‌مقیاس‌های آن و همچنین رابطه‌ی جهت‌گیری مذهبی بیرونی با پیش‌بینی پذیری، انجام کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی به وسیله‌ی مسئولان و مشاوران مدارس برای خانواده‌ها به منظور بهبود اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر ضروری می‌نماید.

واژگان کلیدی

جو عاطفی خانواده، جهت‌گیری مذهبی، اعتماد بین فردی، خانواده، دختران.

*- استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه بیرجند. Akbary borng 2003@birjand.ac.ir

** - دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند.
Z.ghavami1394@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۴/۵/۱۴، تاریخ پذیرش: ۹۴/۹/۲۹

۱- مقدمه و بیان مسئله

اعتماد مقدمه‌ای ارتباط با دیگران و نگرش نسبت به خود و دنیای اطراف است که بر رفتار و اعمال ما تأثیر می‌گذارد. ریشه‌ی این نگرش نظریه‌ی اریکسون است که بیان می‌کند اعتماد از تجربیات اولیه‌ی دوران کودکی حاصل می‌شود و جزء ارکان ضروری شکل‌گیری هر گونه رابطه‌ای است. برای تداوم یک رابطه باید به‌گونه‌ای قابل اعتماد عمل کرد یا رفتاری قابل اعتماد داشت. این حکم، روابط دو نفره، فامیلی، ازدواج و هر گونه رابطه‌ی بین فردی را در بر می‌گیرد. اعتماد یکی از مهم‌ترین کیفیت‌ها در هر رابطه‌ی نزدیک و صمیمی است و بیشتر در کنار تعهد و عشق به عنوان هسته‌ی مرکزی رابطه‌ی ایده‌آل در نظر گرفته می‌شود (Brown, 2001: 1-118). پارسونز اعتماد را مدل درونی شده‌ی ارزش‌ها و هنجارها و تعهدات می‌داند که قدرت پیش‌بینی در فعالیت‌های روزمره را افزایش می‌دهد. به نظر او افراد سعی می‌کنند بر اساس آنچه به صورت تجربی از خواسته‌ها و انتظارات طرف مقابل درک کرده‌اند عمل کنند و با بررسی رفتار یکدیگر امکان کنترل و پیش‌بینی رفتار را به دست آورند (Versly, 1997: 477-566). اعتماد متقابل بین فردی حاصل روابط مستقیم و چهره به چهره میان اعضای جامعه است. این اعتماد معطوف به افرادی است که آنها را به اسم می‌شناسیم و با آنها به عنوان دوست، همسایه، همکار و شریک تجاری رابطه‌ی چهره به چهره داریم (زتومپکا، ۱۳۸۶: ۸۵-۸۰).

پژوهش‌های متعدد، عوامل مختلف اجتماعی - فرهنگی را در ایجاد اعتماد مؤثر می‌دانند؛ از جمله‌ی این عوامل می‌توان به این موارد اشاره کرد: پایگاه اجتماعی، امنیت اجتماعی، پای‌بندی به نقش اجتماعی، همکاری و سرمایه‌ی اجتماعی (عباس‌زاده، ۱۳۸۳: ۲۹۱-۲۶۷)؛ دینداری، مقبولیت اجتماعی و رعایت اخلاقیات (ادریسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۳-۱)، احساس امنیت و پای‌بندی دینی (کیاکجوری و افراسیابی، ۱۳۸۸: ۱۶۵-۱۴۳)؛ سن، احساس امنیت، رضایت از زندگی و ارزش‌های مشترک (وثوقی و آرام، ۱۳۸۸: ۱۵۳-۱۳۳)؛ نظام‌های اعتقادی (Welch & al, 2004: 317-343)؛ دین و مذهب (Benjamins, 2006: 69-83)؛ دین، متغیرهای اجتماعی و جمعیتی (Mata, 2013)، جنسیت، تعاملات ابزاری و اظهاری و احساس امنیت (امیر کافی، ۱۳۷۴)؛ سنت‌گرایی، منطقه‌ی سکونت، تحصیلات و میزان مطالعه‌ی افراد (اجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴: ۱۲۵-۹۲)؛ تعاملات اظهاری، سرمایه‌ی اجتماعی، امنیت، تعهد به یک رابطه، تعهد درونی، مقبولیت اجتماعی و دگرخواهی (امیر کافی، ۱۳۸۰: ۳۹ و ۴۰)؛ تعامل، تعهد اخلاقی، روابط اجتماعی، همکاری و آشنایی (Welch, 2005: 453-473)؛ نبود فقر در جامعه، توزیع عادلانه‌ی درآمد، ثروت و قدرت، نبود برخی اختلافات مذهبی، اختلافات قومی و نژادی و در نهایت امنیت و نظم اجتماعی در جامعه (گیدنز، ۱۳۸۴: ۱۴۳-۱۳۶).

یکی از عواملی که می‌تواند در اعتماد بین فردی نقش داشته باشد خانواده و جو عاطفی حاکم بر آن است. خانواده نخستین و مهم‌ترین واحد زیستی جامعه است. اعتماد از نزدیک‌ترین نوع رابطه یعنی رابطه میان نوزاد و مادر

آغاز می‌شود، سپس در خانواده شکل می‌گیرد و آن‌گاه به جامعه تسری می‌یابد. فضای عاطفی، کیفیت الگوی ارتباطی و ارزش‌های اساسی حاکم در خانواده در نحوه‌ی شکل‌گیری پایه‌های شخصیتی و ویژگی‌های روانی - رفتاری اعضا تأثیر ژرف و پایدار دارد. جو عاطفی خانواده به مجموع روابط و تعاملات عاطفی که بین اعضای یک خانواده وجود دارد همانند بیان احساسات و علایق، نحوه‌ی ارتباط و طرز برخورد افراد با یکدیگر گفته می‌شود (قائمی، ۱۳۸۱: ۲۶۹).

رفتار کودک متأثر از خانواده است و رفتار او از این محیط تأثیر می‌پذیرد. والدین به عنوان الگوهای اصلی زندگی کودک، احساسات، علایق، ویژگی‌های اخلاقی، شخصیتی و حتی منطق قضاوتی و ارزشی خود را به او منتقل می‌کنند و کودک با علاقه و وجد تمام این معیارها را درونی کرده و شخصیت در حال تکوین خود را با آن وفق می‌دهد. ارتباط میان کودک و والدین نیرومندترین و قوی‌ترین نوع ارتباط است؛ وقتی محیط سالم و سرشار از عاطفه و محبت باشد، کودک رشد مطلوب خود را آغاز کرده و احساس اعتماد و امنیت در او شکل می‌گیرد (برقی، ۱۳۸۷: ۵). کودکانی که در اولین سال‌های زندگی از محبت و تأمین عاطفی والدین محروم باشند در خانه احساس ناامنی کرده و اعتماد کمی بین آنها وجود دارد. برعکس کودکانی که محبت و عاطفه‌ی کافی داشته باشند، قدرت تفاهم و همکاری بیشتری دارند، احساس سکون و آرامش کرده و اعتماد در آنها قوی خواهد بود (کاتوزیان، ۱۳۸۵: ۴۵۵-۴۵۰). تعامل بین مادر و کودک تعیین می‌کند که

آیا کودک دنیا را با نگرش اعتماد خواهد دید یا بی‌اعتمادی، اگر مادر به نیازهای جسمانی کودک پاسخ دهد و محبت و عشق و امنیت کافی برای او تأمین کند از آن پس کودک شروع به پرورش حس اعتماد خواهد کرد و نگرش او نسبت به پدر و مادر و اطرافیان مثبت خواهد بود. از طرف دیگر، اگر مادر رفتاری طرد کننده، بی‌ثبات و بی‌توجه داشته باشد، نگرش بی‌اعتمادی را در کودک پرورش خواهد داد. بچه‌ها اعتماد یا بی‌اعتمادی را از چگونگی برخورد جهان یا اطرافیان به خصوص مادر یاد می‌گیرند (Erickson, 2004: 27-50). در خانواده‌هایی که هدایت و حمایت آنها با پدر است، همبستگی میان اعضای خانواده حقوق و تکالیفی به بار می‌آورد که در میان سایر خویشاوندان وجود ندارد. بنابراین می‌توان گفت همبستگی درون خانواده معلول اعتماد متقابل اعضای آن نسبت به یکدیگر است (کاتوزیان، ۱۳۸۵: ۴۵۰-۴۵۵). رفتار پدر در سنین خردسالی برای فرزند درس اخلاق، تربیت، سازندگی یا ویرانگری، محبت، شفقت، اعتماد، وفاداری، خلوص و صفا، رشادت و شهامت، ادب و تواضع، عزت نفس، سجایای اخلاقی، درستکاری، پشتکار، سربلندی، شرافت و صداقت است (طوسی، ۱۳۵۵: ۱۸۲). یکی دیگر از عواملی که می‌تواند در اعتماد بین فردی نقش داشته باشد جهت‌گیری مذهبی است. جهت‌گیری مذهبی عبارت از میزان گرایش‌ها، باورها و آمادگی فرد برای انجام اعمال مذهبی است و به ره‌آورد کلی شخص که از مذهب اتخاذ کرده است، اطلاق می‌شود (حیدرنژاد، ۱۳۸۹: ۱۷).

جهت‌گیری مذهبی در افراد به دو صورت درونی و بیرونی است، جهت‌گیری مذهبی بیرونی روشی است که بر اساس آن فرد از نام مذهب به منظور ارضای نیازهای مختلف خود استفاده می‌کند. مذهب ممکن است برای رسیدن به مقام، بالا بردن اعتماد به نفس، کسب مقبولیت در خانواده و یا در جامعه، استفاده شود (نجم عراقی، ۱۳۷۹: ۷۸ و ۷۹). جهت‌گیری مذهبی درونی شامل تجربه کردن مذهب به عنوان عامل انگیزشی مهم در زندگی فردی است که کاملاً در زندگی درونی و عملی شده است (Ventis, 1995: 48-33) و یک چارچوب معنابخش است که بر حسب آن تمام زندگی فرد با آن شناخته می‌شود (Donahue, 1985: 400-419). از نظر آلپورت و راس شخصی که از بیرون برانگیخته شده، از مذهبش استفاده می‌کند، در حالی که شخصی که از درون برانگیخته شده با مذهبش زندگی می‌کند (Allport & Ross, 1967: 423-443).

دین اسلام بر تقویت اعتماد در بین جوامع مسلمان تأکید زیادی دارد و از طریق سازوکارهایی اعتماد را ایجاد و تقویت می‌کند، توجه و اهتمام بشر و ترویج مؤلفه‌های اخلاقی مانند عهد و پیمان، ادای امانت، راستی و صداقت، احترام به حقوق دیگران، تقوا و موارد مشابه دیگر می‌تواند زمینه‌ساز اعتماد در جوامع اسلامی باشد (فصیحی، ۱۳۸۶: ۷۹). انسان مدام با مسائل اخلاقی و اجتماعی برخورد می‌کند و باید عکس‌العمل خاصی در برابر این‌گونه مسائل نشان دهد. قرآن کتاب آسمانی مسلمانان مجموعه‌ای جامع و کامل از آموزه‌های اخلاقی است، همه فضیلت‌های انسانی در این کتاب آمده است؛

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

«تقوی» صفتی است که جوهر و اساس همه‌ی فضیلت‌ها را در خود گنجانده است «ان اکرمکم عندا... اتقیکم». این آموزه‌ی دینی ریشه و اصل همه‌ی صفاتی است که موجب اعتماد می‌شود، انسان باتقوا کسی است که از همه‌ی رذایل اخلاقی مبرا است و همه به وی اعتماد دارند (مطهری، ۱۳۸۹: ۲۴-۱۸).

اعتماد مبنای انسجام اجتماعی است که ارزش‌های دینی و اخلاقی آن را تقویت می‌کند (میزتال، ۱۳۸۰: ۵۹). در روابط شخصی بین اعضای جامعه، هرچه مذهب جایگاه بالاتری داشته باشد، اعتماد افراد نسبت به یکدیگر نیز بالاتر خواهد بود (Collins, 2014; Shield, 2002: 175-196). کیهان‌شناسی‌های مذهبی، تفسیرهای اخلاقی و عملی از زندگی اجتماعی و جهان طبیعی به‌دست می‌دهند که برای مؤمنان محیطی سرشار از امنیت و اعتماد دائمی را فراهم می‌آورد (ریترز، ۱۳۸۶: ۷۶۸).

امروزه با وجود پیشرفت‌های علمی چشمگیر در زمینه‌های روان‌پزشکی و روان‌درمانی، صاحب‌نظران به نقش، اهمیت و ضرورت دین در بهداشت روانی و روان‌درمانی تأکید فراوان داشته و بر این باورند که اعتقادات مذهبی و توکل به خدا موجب تسکین و بهبودی سریع‌تر آلام و مشکلات روانی شده و زمینه‌ساز اعتماد در بین افراد است (عسگری، ۱۳۸۶: ۸۹).

مرور مطالب رسانه‌های جمعی و مطالعات پیشین نیز مؤید این است که اعتماد در جامعه‌ی ایران وضعیت مطلوبی ندارد و صورت‌های مختلف اعتماد در ایران (اعتماد بین شخصی، اعتماد نهادی و اعتماد اخلاقی) با تغییرات جدی روبه‌روست (طالبی و حاجیلو، ۱۳۹۲: ۱۲۷-۱۰۹).

به نظر زتومکا داشتن جامعه‌ی جدید که ویژگی‌های منحصر به فردی همچون آینده‌گرایی، وابستگی متقابل شدید، گستردگی و تنوع جوامع، تزاید نقش‌ها و تمایز اجتماعی، پیچیدگی نهادها و افزایش ابهام نسبت به محیط اجتماعی را داشته باشد، توجه به اعتماد و نقش آن در حیات اجتماعی را به واقعیتی با اهمیت تبدیل کرده است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۴).

با توجه به آنچه بیان شد، بررسی اعتماد و عوامل مؤثر در آن اهمیت زیادی دارد. این مهم در خصوص دختران با توجه به آسیب‌پذیر بودن آنها در مقایسه با پسران در جامعه‌ی ایرانی مهم‌تر است.

یکی از دغدغه‌های هر خانواده و جامعه‌ای کاهش اعتماد بین افراد آن خانواده و جامعه و رواج بی‌اعتمادی است که تداوم زندگی را دچار مشکل می‌کند؛ بنابراین در بررسی انحرافات اخلاقی و اجتماعی، اعتماد مقوله‌ای مهم است و ریشه‌ی بسیاری از مسائل و انحرافات در یک جامعه را می‌توان در بی‌اعتمادی افراد به یکدیگر و بی‌اعتمادی در جامعه جست‌وجو کرد. این پژوهش با هدف پاسخ به این سؤال که آیا اعتماد بین فردی دختران بر اساس جو عاطفی خانواده و جهت‌گیری مذهبی آنها قابل پیش‌بینی است، طراحی و تدوین شد.

۲- مبانی نظری تحقیق

دانشمندان در رشته‌های مختلف علوم انسانی از جمله داسگوپتا^۱ و

1. Dasgopta

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

ویلیامسون^۱ در زمینه‌ی اقتصاد، ساکو^۲، گانه سان^۳ و هس^۴ در زمینه‌ی مدیریت بازرگانی، بایر^۵ در زمینه فلسفی، هاردین^۶ و اوفه و فوش^۷ در زمینه‌ی علوم سیاسی، بکر^۸ در زمینه‌ی روان‌شناسی و کلمن و لوهمان در زمینه‌ی جامعه‌شناسی به بررسی مفهوم اعتماد و شرح و بسط آن پرداخته‌اند (Silver, 1985: 52-67). در ارتباط با اعتماد، دیدگاه‌های مختلفی به شرح ذیل بیان شده است:

۲-۱- دیدگاه تئوری عقلانی

در این دیدگاه انسان‌ها در مورد تصمیم‌گیری و گزینش درباره‌ی چند کار، کاری را انتخاب می‌کنند که احتمال موفقیت در آن بیشتر بوده و احتمال شکست و آسیب دیدن کمتر باشد. در این نظریه رفتار فرد از جمله اعتماد در پی زنجیره‌ای از عوامل به وجود می‌آید که حلقه‌ی ماقبل آن بروز قصد و نیت برای انجام یک رفتار است (آزادارمکی، ۱۳۸۱: ۳۴۰).

۲-۲- دیدگاه نظریه‌ی بازی مجموع غیر صفر

بر اساس این دیدگاه در رابطه‌ی مبتنی بر اعتماد، سود یک طرف مساوی با زیان دیگری نیست و همه‌ی افراد می‌توانند سود ببرند، البته در صورت

-
1. Vilyamson
 2. Sako
 3. San
 4. Hes
 5. Bayer
 6. Hardin
 7. Ofeh & Fuchs
 8. Bekr

عدم اعتماد بین افراد و وجود سوءظن این امکان نیز وجود دارد که همه افراد زیان ببینند. در این دیدگاه هیچ امکانی برای رفتار عقلانی افراد وجود ندارد مگر این که افراد بتوانند به یکدیگر اعتماد کنند (انعام، ۴۲: ۱۳۸۱).

۲-۳- دیدگاه مکتب مبادله‌ی اجتماعی

نظریه‌پردازان این دیدگاه معتقدند مبادله‌ی اجتماعی زمینه‌ی مساعی را برای ایجاد اعتماد بین فردی فراهم می‌کند، این اعتماد در سطح خُرد باعث دوستی و صمیمیت افراد با یکدیگر و در سطح کلان موجب انسجام در جامعه می‌شود (امیر کافی، ۱۳۸۰: ۳۹ و ۴۰).

با توجه به دیدگاه‌های مذکور، اعتماد در سه سطح خُرد، میانی و کلان بررسی می‌شود:

الف- سطح خُرد: اعتماد در سطح خُرد به سه سطح اعتماد عاطفی، اعتماد ارتباطی با خویشان و اعتماد ارتباطی با دوستان مربوط می‌شود که بر احساسات، عواطف و ارزش‌های فردی تأکید می‌کند. نظریه‌پردازانی همچون کلمن، اریکسون، جانسون و ... از منظر نظریه‌های خُرد مفهوم اعتماد را بررسی و تحلیل می‌کنند (گیدنز، ۱۳۸۴: ۱۴۳-۱۳۶).

ب- سطح کلان: در این سطح، اعتماد ویژگی نظام اجتماعی تلقی می‌شود و در جامعه‌ای که نظام اجتماعی آن از ثبات بالایی دارد و هنجارها و قواعد اجتماعی از سوی دیگران رعایت می‌شود، در بین اعضای جامعه اعتماد بیشتری وجود دارد. نظریه‌پردازانی مانند دورکیم، پارسونز، تونیس، اینگلهارت، اسپنسر، زیمل، پاتنام، فوکویاما و لوهمان در بررسی و تحلیل

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

مفهوم اعتماد، اعتماد در سطح کلان را تحلیل کردند (عبدالملکی، ۱۳۸۷: ۱۲۸-۹۵).

ج- سطح میانی: در بینابین نظریه‌های خرد و کلان، نظریه‌پردازانی چون گیدنز با طرح تئوری ساختاربندی هر گونه تقلیل‌گرایی را در بررسی مفهوم اعتماد رد کرده و با تلفیق سطح تحلیل خرد و کلان مفهوم اعتماد را بررسی و تحلیل کرده‌اند (ریترز، ۱۳۸۶: ۷۶۸).

بنابراین درباره‌ی اعتماد بین فردی سه دیدگاه وجود دارد که بر اساس این دیدگاه‌ها اعتماد در سه سطح خرد، میانی و کلان بررسی می‌شود. در پژوهش حاضر اعتماد بین فردی بر اساس دیدگاه مبادله‌ی اجتماعی در سطح خرد از منظر جو عاطفی خانواده و جهت‌گیری مذهبی بررسی شد.

یکی از عوامل مؤثر و تأثیرگذار در اعتماد بین فردی، جهت‌گیری مذهبی است. دین یکی از ابزارهای سازمان‌دهنده‌ی اعتماد است، عقاید دینی قابلیت اعتماد و اطمینان را وارد تجربه‌ی رویدادها و وضعیت‌ها می‌کند و چارچوبی تشکیل می‌دهد که بر اساس آن می‌توان رخدادها و وضعیت‌ها را تبیین کرد و در مقابل آن واکنش نشان داد. جهان‌بینی‌های دینی تأمین‌کننده‌ی تفسیرهای اخلاقی و عملی از زندگی شخصی، اجتماعی و جهان طبیعی هستند که برای مؤمنان محیطی آکنده از امنیت و اعتماد ایجاد می‌کند (ریترز، ۱۳۸۶: ۷۶۸).

نظریه‌های مختلف ارائه شده از سوی جامعه‌شناسان و اندیشمندان اجتماعی نظیر وبر، تونیس، اوانز، گامبتا، فوکویاما، زتومپکا نشان‌دهنده‌ی اهمیت مذهب و جهت‌گیری مذهبی در شکل‌دهی اعتماد بین فردی است.

بر اساس نظریه‌ی دلبستگی مذهبی کی‌یرپاتریک افراد با جهت‌گیری مذهبی ضعیف به اعتماد و حمایت خدا باور ندارند و این سبب می‌شود در محیط احساس ناامنی کرده و مسئولیت اعمال خود را نپذیرند (Kirkpatrick, 2002: 239-256). این گونه افراد حوادث زندگی را به عوامل بیرونی نسبت داده و در نتیجه پیش‌بینی رفتار آنها ممکن نیست (آزموده، شهیدی و دانش، ۱۳۸۶: ۷۴-۶۰).

گیدنز معتقد است اعتماد ناشی از ایمان و اعتقاد است و اعتماد به خدا به عنوان سرچشمه‌ی رستگاری، اساس تمامی مذاهب است (گیدنز، ۱۳۸۳: ۶۴). وی دین را عامل مؤثر در ایجاد اعتماد می‌داند و معتقد است که اعتماد، سنگ بنای تحقق دین است. گیدنز بیان می‌کند که مذاهب اصول و تفسیرهای اخلاقی و عملی از زندگی را ارائه می‌کنند و پیروان از طریق پذیرش، ایمان و علاقه به آنها به سوی پیوند با یکدیگر گرایش می‌یابند و این شرایط مؤمنان را به سوی اعتماد، تأمین امنیت و حمایت متقابل سوق می‌دهد. همچنین اظهار می‌دارد که مهم‌ترین کار باورهای مذهبی تزریق اعتماد به رویدادها و موقعیت‌های اجتماعی است (ابراهیمی لویه، ۱۳۸۵: ۸۴-۶۵).

اریکسون معتقد است، اعتماد بین فردی نگرشی است نسبت به خود و دنیای پیرامون که حاصل تجربیات شخصی در اوایل زندگی است و بر این باور است که اعتماد ناشی از ایمان و اعتقاد است و دین را عامل مؤثر در ایجاد اعتماد می‌داند (غفاری، ۱۳۸۲: ۲۶۷).

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

مکین تاژ، سیلور و ورتمن نیز بر این باورند، افراد با جهت‌گیری مذهبی یک نظام درونی ارزشی قوی دارند که تعهد، وظیفه‌شناسی و اعتماد را در آنها ارتقا می‌دهد. در نتیجه این امر موجب می‌شود رفتارهای مطلوب‌تری از خود نشان داده و پیش‌بینی رفتار آنها امکان‌پذیر باشد (McIntosh, Silver & Wortman, 1993: 812).

یکی دیگر از عوامل مؤثر و تأثیرگذار در اعتماد بین فردی، خانواده و جو عاطفی حاکم بر آن است. خانواده یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه و شکل دهنده‌ی شخصیت آدمی است. مطلوبیت، رضایت، خشنودی، کیفیت و کارکرد بهینه‌ی خانواده از عوامل مؤثر در شکوفایی، رشد و پیشرفت اعضای خانواده است (Loka & Wiliamson, 1985: 562-569).

روابط والدین می‌تواند در رشد سالم و متعادل عاطفی - روانی فرد تأثیر زیادی داشته باشد، هر چه خانواده سالم، آگاه، صادق، با فرهنگ باشد و باورهای سالم‌تر، بهتر و محکم‌تری داشته باشد، انسان‌های سالم‌تر و کارآمدتری تحویل اجتماع خواهد داد، بنابراین خانواده به عنوان نخستین محیط شکل‌گیری شخصیت انسان در ایجاد اعتماد اهمیت زیادی دارد.

نظریه‌های مختلف ارائه شده از سوی جالاوا، ساندرز و تورنهییل، افه و فوش، گلیو، بلین و بته نشان دهنده‌ی اهمیت خانواده و جو عاطفی حاکم بر آن در شکل‌دهی اعتماد بین فردی است.

شولتز و دوان آلن بر این باورند که الگوی اعتماد یا بی‌اعتمادی و بخشی از شخصیت در کودکی در محیط خانواده تعیین می‌شود و در مراحل بعدی

زندگی فرد نیز می‌تواند بنا بر شرایط تغییر یافته و تقویت یا تضعیف شود (شولتز و آلن، ۱۳۷۷: ۴۵۰).

آیزنشتاد و رونیگر اعتماد را در حیطه‌ی گروه‌های اولیه به‌ویژه خانواده مطرح کرده و تفکیک یافتگی را مهم‌ترین چالش فرا روی آن می‌دانند (Izeneshtad & Ronigea, 1984: 48-50)

زتومپکا معتقد است، باریک‌ترین شعاع اعتماد در بین اعضای خانواده است که فضایی مملو از صمیمیت و نزدیکی بر آن حاکم است (زتومپکا، ۱۳۸۶: ۸۵-۸۰).

رنی معتقد است کارگزاران جامعه‌پذیری از جمله خانواده، مدرسه، گروه همسالان، دوستان، رسانه‌های جمعی، گروه‌های قومی، جماعت‌ها، گروه‌های مذهبی و طبقات اجتماعی از عوامل مؤثر در اعتمادند (رنی، ۱۳۷۴: ۹۲ و ۹۳). متفکران اجتماعی همچون گیدنز، فوکویاما و قائمی نیز معتقدند اعتماد در جامعه و درون گروه‌ها شکل می‌گیرد، این صاحب‌نظران در ایجاد اعتماد نقش بالایی را برای خانواده قائل‌اند (گیدنز، ۱۳۷۶؛ فوکویاما، ۱۳۸۵ و قائمی، ۱۳۸۱).

۳- پیشینه‌ی تحقیق

لوپرووالد در پژوهشی جهت‌گیری‌های مذهبی و فلسفی بزرگسالان با اعتماد بین فردی و طبیعت را بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد بین تعهد مذهبی و باورهای مذهبی با اعتماد بین فردی رابطه‌ی معناداری وجود دارد و افراد پای‌بند به مذهب، دیگران را به عنوان افرادی معتمد و نوع‌دوست قلمداد می‌کنند (Wald & Lupfer, 1985: 293-304).

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

بگیو نیز در پژوهشی مذهب و رابطه‌ی باورهای مذهبی با اعتماد بین فردی را بررسی کرد، یافته‌ها نشان داد بین باورهای مذهبی با اعتماد به افراد رابطه وجود دارد (Begue, 2002: 375-382).

پاتنام در پژوهشی تأثیر مذهب در افزایش اعتماد را بررسی کرد. یافته‌ها نشان داد، افراد مذهبی با دوستان خود بیشتر ملاقات می‌کنند، روابط غیر رسمی دارند، در گروه‌های ورزشی، ادبی و هنری با یکدیگر مشارکت کرده و در کل میزان اعتمادشان به یکدیگر بالا است (Patnam, 2000:60).

جو هانسون، مینها و مارتینسون نیز در پژوهشی اعتماد و مذهب در مناطق روستایی بنگلادش را بررسی کردند. جامعه‌ی آماری این تحقیق دو گروه از پیروان مذهبی این مناطق یعنی مسلمانان و هندوها بودند که یکی در اکثریت (مسلمان) و دیگری در اقلیت (هندوها) بودند، نتایج نشان داد هر دو گروه از پیروان مذهبی بیشتر به هم مذهبی‌های خود یعنی مسلمانان به مسلمانان و هندوها به هندوها اعتماد داشتند (Johanson, Minha&Martinsson, 2009: 462-485).

سیالا، اکیفه و هان در پژوهشی تأثیر وابستگی مذهبی در اعتماد را چارچوب تجارت الکترونیک پرداختند. هدف این پژوهش بررسی میزان اعتماد مسیحیان و مسلمانان نسبت به خرید از کتاب‌فروشی‌های مذهبی اینترنتی بود. نتایج نشان داد مسلمانان به کتاب‌فروشی‌های اینترنتی مسلمانان بیشتر اعتماد داشتند تا دیگر کتاب‌فروشی‌های اینترنتی، اما مسیحیان برعکس مسلمانان نسبت به خرید اینترنتی از کتاب‌فروشی‌های مذاهب دیگر اعتماد بیشتری داشتند (Siyala, Okeefe&Hone, 2004: 7-27).

۴- روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش با روش توصیفی - همبستگی انجام شد. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کلیه‌ی دانش‌آموزان دختر متوسطه نظری شهرستان بیرجند، به تعداد ۶۶۵۴ نفر است که با توجه به حجم جامعه و بر مبنای استفاده از فرمول کوکران^۱ حجم نمونه ۳۵۵ نفر با آلفای ۰/۰۵ برآورد شد و نمونه مورد بررسی به شیوه‌ی خوشه‌ای انتخاب و مطالعه شد. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه‌های جو عاطفی هیل برن^۲، جهت‌گیری مذهبی آلپورت^۳ و اعتماد بین‌فردی رمپل و هولمز^۴ استفاده شد.

الف - پرسش‌نامه‌ی جو عاطفی خانواده^۵: آلفرد بی‌هیل برن این پرسش‌نامه را به منظور سنجش میزان مهرورزی در تعاملات کودک - والدین ساخته است، این پرسش‌نامه شامل ۱۶ سؤال است. سؤال‌های فرد مربوط به رابطه‌ی احساس آزمودنی نسبت به پدر و سؤال‌های زوج بیانگر همان رابطه و احساس نسبت به مادر است. در این پرسش‌نامه سؤال‌ها پنج گزینه‌ای (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) است که بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت^۶ نمره‌گذاری می‌شود (حقیقی، شکر کن و موسوی شوشتری، ۱۳۸۱: ۱۰۸-۷۹ به نقل از هیل برن، ۱۹۶۴). در تحقیق کوتی، رجبی و سودانی

-
1. cochran
 2. Hillburn (1964)
 3. Allport (1967)
 4. Rempel & Holmes (1986)
 5. Family Emotional Environment
 6. Likert

برای تعیین اعتبار هم‌زمان مقیاس فوق از پرسش‌نامه‌ی ملاکی استفاده شده است که ضریب روایی پرسش‌نامه ۰/۸۶ به دست آمد (کوتی، رجیبی و سودانی، ۱۳۸۶: ۱۸-۴). در تحقیق سراج خرمی و صفرزاده برای بررسی همسانی درونی مقیاس جو عاطفی خانواده و مؤلفه‌های جو عاطفی پدر و جو عاطفی مادر از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که آلفای کرونباخ جو عاطفی خانواده و مؤلفه‌های آن به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۷۷، ۰/۷۷ به دست آمد (سراج خرمی و صفرزاده، ۱۳۹۱: ۱۴۸-۱۲۹). در پژوهش حاضر برای بررسی روایی، از روایی محتوایی استفاده شد به این ترتیب که پرسش‌نامه در اختیار چند نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت و بعد از بررسی، اعمال نظر و اصلاحات جزئی متخصصین، پرسش‌نامه‌ی نهایی برای توزیع و جمع‌آوری داده‌ها تدوین شد و برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد که آلفای کرونباخ جو عاطفی خانواده ۰/۹۰ و جو عاطفی پدر و جو عاطفی مادر به طور یکسان ۰/۸۵ به دست آمد که نشان دهنده‌ی پایایی مناسب این مقیاس است.

ب- پرسش‌نامه‌ی جهت‌گیری مذهبی^۱: آلپورت و راس این پرسش‌نامه را که شامل ۲۱ گویه است طراحی کردند (Alport & Ross, 1967: 432-443). در این مقیاس ۲۱ سؤال، عبارت ۱ تا ۱۲ جهت‌گیری مذهبی بیرونی و عبارت ۱۳ تا ۲۱ جهت‌گیری مذهبی درونی را می‌سنجد. در این مقیاس، پاسخ هر گویه با استفاده از مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. این ابزار

1. Religious Orientation

در سال ۱۳۷۸ ترجمه و هنجاریابی شده است. همسانی درونی آن را جان بزرگی با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۱ و پایایی بازآزمایی آن ۰/۷۴ به دست آورده است (مختاری، الله‌یاری و رسولزاده طباطبایی، ۱۳۸۰: ۱۱۱-۱۰۰). جان بزرگی روایی کل آزمون را ۰/۷۱ گزارش کرده است (جان بزرگی، ۱۳۷۷: ۱۴۶-۱۳۱). در پژوهش حاضر برای بررسی روایی، از روایی محتوایی استفاده شد. به این ترتیب پرسش‌نامه در اختیار چند نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت و بعد از بررسی، اعمال نظر و اصلاحات جزئی متخصصین، پرسش‌نامه‌ی نهایی برای توزیع و جمع‌آوری داده‌ها تدوین شد. برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ جهت‌گیری مذهبی ۰/۷۰ و جهت‌گیری بیرونی و جهت‌گیری مذهبی درونی به ترتیب ۰/۷۴ و ۰/۶۵ به دست آمد که نشان دهنده‌ی پایایی مناسب این مقیاس است.

ج- پرسش‌نامه‌ی اعتماد^۱ در روابط بین فردی^۲ (رمپل و هولمز): مقیاس اعتماد رمپل و هولمز^۳، در سال ۱۹۸۶ نسخه تجدید نظر شده‌ی مقیاس اعتماد رمپل، هولمز و زانا در سال ۱۹۸۵ است. این مقیاس یک ابزار خود گزارشی ۱۸ عبارتی است و آزمودنی باید در مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) میزان مخالفت یا موافقت خود را با هر یک از عبارات مشخص کند. این مقیاس سه زیر مقیاس شامل پیش‌بینی‌پذیری،

1. Trust Scale

2. Interpersonal Relationship Scale

3. Rempel & Holmes

قابلیت اعتماد و وفاداری دارد. برای به دست آوردن نمره‌ی کل مقیاس باید امتیاز همه‌ی عبارات را با هم جمع کرد. پایین‌ترین نمره‌ی ۱۸ نشانگر اعتماد پایین فرد نسبت به همسر یا دوست و بالاترین نمره ۱۲۶ بیانگر اعتماد زیاد افراد است. ضریب آلفای کل آزمون برابر با $0/81$ و ضریب آلفای کرونباخ زیر مقیاس پیش‌بینی‌پذیری برابر با $0/70$ ، قابلیت اعتماد $0/72$ و وفاداری $0/80$ گزارش شده است (جمالی فیروزآبادی، زارعی و اسدی، ۱۳۹۰: ۲۶-۱۵). در پژوهش زارعی، فرحبخش و اسماعیلی ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس $0/82$ به دست آمد، همچنین با استفاده از روش روایی ملاکی، ضریب روایی $0/84$ به دست آمد و در یک مطالعه‌ی مقدماتی ضریب پایایی این پرسش‌نامه به روش بازآزمایی پس از دو ماه بر روی دانشجویان متأهل دانشگاه علامه طباطبایی $0/78$ به دست آمد (زارعی، فرحبخش و اسماعیلی، ۱۳۹۰: ۶۳-۵۱). در پژوهش حاضر برای بررسی روایی، از روایی محتوایی استفاده شد. به این ترتیب که پرسش‌نامه در اختیار چند نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت و بعد از بررسی، اعمال نظر و اصلاحات جزئی متخصصین، پرسش‌نامه‌ی نهایی برای توزیع و جمع‌آوری داده‌ها تدوین و برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ اعتماد بین فردی $0/81$ و خرده مقیاس‌های قابلیت اعتماد^۱، وفاداری^۲ و پیش‌بینی‌پذیری^۳ به ترتیب $0/75$ ، $0/74$ و $0/39$ به دست آمد که نشان‌دهنده‌ی پایایی مناسب مقیاس است.

1. Predictability
2. Dependability
3. Faith

۵- یافته‌های تحقیق

در این پژوهش دامنه‌ی سنی دانش‌آموزان بین ۱۴ تا ۱۸ سال بود. ۱/۵ درصد از دانش‌آموزان با فراوانی ۱۸ معدل بین ۱۶-۱۴، ۳۵/۸ درصد از دانش‌آموزان با فراوانی ۱۲۷ معدل بین ۱۸-۱۶ و ۵۹/۲ درصد از دانش‌آموزان با فراوانی ۲۱۰ معدل بین ۲۰-۱۸ را داشتند. ۴۹ نفر معادل ۱۳/۸ درصد از دانش‌آموزان در رشته‌ی ریاضی، ۸۶ نفر معادل ۲۴/۲ درصد در رشته‌ی تجربی، ۷۹ نفر معادل ۲۲/۳ درصد در رشته‌ی انسانی و ۵۷ نفر معادل ۱۶/۱ درصد در رشته‌ی معارف تحصیل می‌کردند. ۸۴ نفر معادل ۲۳/۷ درصد از دانش‌آموزان در پایه‌ی اول، ۹۳ نفر معادل ۲۶/۲ درصد در پایه‌ی دوم، ۱۱۳ نفر معادل ۳۱/۸ درصد در پایه‌ی سوم و ۶۵ نفر معادل ۱۸/۳ درصد در پایه‌ی چهارم مشغول به تحصیل بودند.

اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش به شرح زیر است:

جدول ۱) اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

مؤلفه‌ها	تعداد	دامنه‌ی نمرات	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
جو عاطفی مادر	۳۵۵	۸-۴۰	۳۲/۰۴۵۱	۵/۶۰۷۵۲	۳۱/۴۴۴
جو عاطفی پدر	۳۵۵	۸-۴۰	۲۹/۶۹۵۸	۶/۱۳۵۷۴	۳۷/۶۴۷
جو عاطفی خانواده	۳۵۵	۱۶-۸۰	۶۱/۷۴۰۸	۱۰/۶۵۷۷۷	۱۱۳/۵۸۸
پیش‌بینی پذیری	۳۵۵	۵-۳۵	۱۹/۰۵۶۳	۴/۴۸۸۰	۲۰/۱۴۹
قابلیت اعتماد	۳۵۵	۵-۳۵	۲۳/۶۴۵۱	۵/۷۶۴۰۲	۳۳/۲۲۴
وفاداری	۳۵۵	۸-۵۶	۳۵/۹۷۱۸	۷/۸۷۳۲۴	۶۱/۹۸۸

مؤلفه‌ها	تعداد	دامنه‌ی نمرات	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
اعتماد بین فردی	۳۵۵	۱۸-۱۲۶	۷۸/۶۷۳۲	۱۴/۴۲۳۹۸	۲۰۸/۰۵۱
جهت‌گیری مذهبی بیرونی	۳۵۵	۱۲-۶۰	۳۰/۹۳۲۴	۳/۸۰۲۴۶	۱۴/۴۵۹
جهت‌گیری مذهبی درونی	۳۵۵	۹-۴۵	۶۶/۲۸۴۵	۹/۵۱۷۷۹	۹۰/۵۸۸
جهت‌گیری مذهبی کلی	۳۵۵	۲۱-۱۰۵	۳۵/۳۵۲۱	۷/۹۳۷۷۹	۶۳/۰۰۸

ضرایب همبستگی پیرسون نشان داد، بین جو عاطفی خانواده و اعتماد بین فردی ($R=۰/۱۰۶$ و $p<۰/۰۵$)، بین جو عاطفی پدر و اعتماد بین فردی ($p<۰/۰۱$) و $R=۰/۱۵۰$ ، بین جو عاطفی پدر و قابلیت اعتماد ($p<۰/۰۱$ و $R=۰/۱۴۷$) و بین جو عاطفی پدر و وفاداری ($p<۰/۰۱$ و $R=۰/۱۶۱$) بین جهت‌گیری مذهبی بیرونی و پیش‌بینی پذیری از خرده مقیاس‌های اعتماد بین فردی ($p<۰/۰۱$) و $R=-۰/۱۳۵$ ارتباط معناداری وجود دارد (جدول شماره‌ی ۲).

جدول ۲) ماتریس همبستگی رابطه‌ی جو عاطفی خانواده جهت گیری مذهبی دانش آموزان دختر با اعتماد بین فردی

متغورها	جو عاطفی مادر	جو عاطفی پدر	جو عاطفی خانواده	پیش‌بینی پذیری	قابلیت اعتماد	وفاداری	اعتماد بین فردی کلی	جهت گیری مذهبی بیرونی	جهت گیری مذهبی درونی	جهت گیری مذهبی کلی
جو عاطفی مادر	۱									
جو عاطفی پدر	۰/۶۶۷*	۱								
جو عاطفی خانواده	۰/۸۹۸**	۰/۹۱۶**	۱							
پیش‌بینی پذیری	-۰/۰۱۰	۰/۰۱۱	۰/۰۰۱	۱						
قابلیت اعتماد	۰/۰۲۷	۰/۱۴۷**	۰/۱۰۴*	۰/۲۰۸**	۱					
وفاداری	۰/۰۴۷	۰/۱۶۱**	۰/۱۱۳*	۰/۱۸۷**	۰/۷۵۷**	۱				
اعتماد بین فردی کلی	۰/۰۳۷	۰/۱۵۰**	۰/۱۰۶*	۰/۴۹۷**	۰/۸۷۸**	۰/۹۰۶**	۱			
جهت گیری مذهبی بیرونی	-۰/۱۱۲*	-۰/۰۲۶	-۰/۰۷۴	-۰/۱۳۵*	۰/۰۶۱	۰/۰۹۲	۰/۰۳۲	۱		
جهت گیری مذهبی درونی	-۰/۰۴۷	-۰/۰۰۹	-۰/۰۳۰	-۰/۰۷۸	۰/۰۸۳	۰/۰۳۹	۰/۰۳۰	۰/۲۱۷**	۱	
جهت گیری مذهبی کلی	-۰/۱۱۲*	-۰/۰۲۵	-۰/۰۷۴	-۰/۱۴۳**	۰/۰۸۴	۰/۰۹۲	۰/۰۳۹	۰/۹۲۱**	۰/۵۸۱**	۱

* $P < 0/05$

** $P < 0/01$

الف- آیا جو عاطفی خانواده جهت گیری مذهبی پیش‌بینی کننده‌ی اعتماد بین فردی دختران است؟

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

به منظور پیش‌بینی اعتماد بین فردی بر اساس جو عاطفی خانواده و جهت‌گیری مذهبی از رگرسیون چندگانه از نوع گام‌به‌گام استفاده شد. نتایج نشان داد، تنها جو عاطفی خانواده در سطح معناداری قادر به پیش‌بینی متغیر وابسته است ($R^2 = 0/011$ ، $F = 4/019$ و $P < 0/05$) جهت‌گیری مذهبی به دلیل نبود تأثیر معنادار در پیش‌بینی متغیر وابسته وارد مدل نشد (جدول شماره ۳).

جدول ۳) رگرسیون گام به گام مربوط به پیش‌بینی اعتماد بین فردی بر اساس جو عاطفی خانواده

Sig.	T	F	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		R ^۲	R	متغیر مستقل	متغیر وابسته
			Beta	Std. Error	B				
0/04	2/005	4/019	0/106	0/072	0/144	0/011	0/106	جو عاطفی خانواده	اعتماد بین فردی

ب- آیا خرده مقیاس‌های جو عاطفی خانواده پیش‌بینی‌کننده‌ی اعتماد بین فردی و خرده مقیاس‌های آن در بین دختران است؟

به منظور پیش‌بینی اعتماد بین فردی و خرده مقیاس‌های آن بر اساس خرده مقیاس‌های جو عاطفی خانواده از رگرسیون چندگانه از نوع گام‌به‌گام استفاده شد. نتایج نشان داد که تنها جو عاطفی پدر قادر به پیش‌بینی اعتماد بین فردی دختران ($R^2 = 0/023$ ، $F = 8/162$ و $P < 0/01$) و خرده مقیاس‌های قابلیت اعتماد ($R^2 = 0/022$ ، $F = 7/842$ و $P < 0/01$) و وفاداری ($R^2 = 0/026$ ، $F = 9/391$ و $P < 0/01$) است. سایر متغیرها به دلیل نبود تأثیر معنادار در پیش‌بینی متغیر وابسته وارد مدل نشدند (جدول شماره ۴). بنابراین، این نتیجه به دست

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

می‌آید که در بررسی خرده مقیاس‌های جو عاطفی خانواده تنها جو عاطفی پدر پیش‌بینی‌کننده‌ی اعتماد بین فردی، قابلیت اعتماد و وفاداری از خرده مقیاس‌های اعتماد بین فردی هستند.

جدول ۴) رگرسیون گام به گام مربوط به پیش‌بینی اعتماد بین فردی و خرده مقیاس‌های

آن بر اساس جو عاطفی پدر

Sig.	T	F	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		R'	R	متغیر مستقل	متغیر وابسته
			Beta	Std. Error	B				
۰/۰۰۵	۲/۸۵۷	۸/۱۶۲	۰/۱۵۰	۰/۱۲۴	۰/۳۵۳	۰/۰۲۳	۰/۱۵۰	اعتماد بین فردی	جو عاطفی پدر
۰/۰۰۵	۲/۸۰۰	۷/۸۴۲	۰/۱۴۷	۰/۰۴۹	۱۳۸	۰/۰۲۲	۰/۱۴۷	قابلیت اعتماد	
۰/۰۰۲	۳/۰۶۵	۹/۳۹۱	۰/۱۶۱	۰/۰۶۷	۰/۲۰۷	۰/۰۲۶	۰/۱۶۱	وفاداری	

ج- آیا خرده مقیاس‌های جهت‌گیری مذهبی پیش‌بینی‌کننده‌ی اعتماد بین فردی و خرده

مقیاس‌های آن در بین دختران است؟

به منظور پیش‌بینی اعتماد بین فردی و خرده مقیاس‌های آن، بر اساس خرده مقیاس‌های جهت‌گیری مذهبی از رگرسیون چندگانه از نوع گام به گام استفاده شد. نتایج نشان داد تنها جهت‌گیری مذهبی بیرونی قادر به پیش‌بینی و پیش‌بینی‌پذیری از خرده مقیاس‌های اعتماد بین فردی ($R^2 = ۰/۰۱۸$ ،

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

مذهبی بیرونی پیش‌بینی کننده‌ی، پیش‌بینی پذیری از خرده مقیاس‌های اعتماد بین فردی است. $F = 6/508$ و $P < 0/05$ است (جدول شماره ۵)؛ بنابراین تنها جهت‌گیری

جدول ۵) رگرسیون گام به گام مربوط به پیش‌بینی، پیش‌بینی پذیری بر اساس جهت‌گیری

مذهبی بیرونی

Sig	T	F	ضرایب استاندارد نشده		R'	R	متغیر مستقل	متغیر وابسته
			ضرایب استاندارد شده	Beta				
0/01	-2/551	6/508	-0/135	0/030	0/018	-0/135	جهت‌گیری مذهبی بیرونی	پیش‌بینی پذیری

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تحقیق نشان داد، جو عاطفی خانواده پیش‌بینی کننده‌ی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر شهر بیرجند است، یافته‌های این پژوهش با نظریه‌های جالوا^۱، گیدنز، فوکویاما^۲، قائمی، غفاری، شولتز و دوان، ساندرز و تورنهییل^۳، آیزنشتاد و رونیگر^۴، افه و فوش^۵ و گلیو، بلین و بته^۶ هموست که معتقد بودند خانواده رابطه‌ی مستقیمی با اعتماد داشته و اصلی‌ترین نقش

1. Jalava, 2003: 173-190
2. Fukuyama, 1995
3. Saunders & Thornhill, 2003: 360-375
4. Eisenstadt & Roniger, 1984
5. Offe & Fuchs, 2002
6. Gleave, Blain & Beth, 2012: 209-229

را در ایجاد اعتماد بین فرزندان ایفا می‌کند. بنابراین خانواده اصلی‌ترین نهاد اجتماعی است و اعتماد یکی از ارکان بهداشت روانی در خانواده به شمار می‌رود، اگر پدر و مادر روابط گرم، صمیمانه و توأم با اعتماد با فرزندانشان داشته باشند و همواره نیازهای عاطفی فرزندان را از راه مطلوب و در حد لزوم تأمین کنند، آنها با غرور و اعتماد پا به عرصه‌ی زندگی اجتماعی می‌گذارند. جنبه‌های عاطفی روابط پدر و مادر با فرزندان و بالعکس در ایجاد اعتماد جایگاه و نقش محوری دارد، والدین مهم‌ترین عامل برای ایجاد اعتماد و فضای همراه با آرامش در منزل هستند. هر چه شناخت ما نسبت به افرادی که به آنها اعتماد می‌کنیم، بیشتر باشد اعتماد بیشتری نیز ایجاد؛ بنابراین می‌توان گفت هر چه اعضای خانواده تلاش کنند یکدیگر را بیشتر بشناسند، روابط توأم با اعتماد بیشتری را هم تجربه خواهند کرد (احمدی، ۱۳۹۱: ۹-۸).

نوجوان در برزخ بی‌پناهی نیاز به محبت، درک و پذیرش دارد، از این رو گاهی اوقات علل ناسازگاری نوجوان به دلیل احساس فقدان مهر و محبت و پذیرش از جانب اولیاست. نوجوان خواهان احساس، آرامش و سلامت و دستیابی به یک هویت قابل اعتماد است از این رو محبت و پذیرش درست نوجوان تنها راهی است که احساس امنیت را به نوجوان انتقال می‌دهد و تا کنون همه‌ی سنجش‌ها، نصیحت‌ها، یادداشت‌ها، روان‌درمانی‌ها و هر روش دیگری که در مورد نوجوانان به کار رفته است و می‌رود هدف مشترکی دارد. هدف عمده‌ی آن کمک به پرورش اطمینان، احساس امنیت و مناسبات عاطفی نوجوان با فرد دیگری است که بتواند اعتماد او را جلب کند.

نتایج نشان داد از بین خرده مقیاس‌های جو عاطفی خانواده تنها جو عاطفی پدر، توان پیش‌بینی اعتماد بین فردی و خرده مقیاس‌های آن را داشت. پدر نقش مهمی در خانواده دارد و حضور وی در رشد عاطفی و اجتماعی کودک بسیار مؤثر است. تأثیر رفتارهای پدر، اعتماد در کودک را تقویت می‌کند. پدر با پرهیز از دورویی، دوگانگی در رفتار و گفتار، ریا و فریبکاری و دروغ‌گویی، اعتماد و اطمینان را در فرزندان به وجود می‌آورد. روان‌شناسان تربیتی نیز بر این عقیده‌اند که رفتار فرزندان انعکاسی از رفتار پدران است. به فرموده‌ی پیامبر اکرم (ص) پدر مسئول است: «والرجل راع علی اهل بینه و هو مسئول عنهم» (مجموعه ورام: ۶). او مسئول است اعتماد را در درون خانواده بیاورد، مراقب فرزندان باشد و زمینه را برای استقلال و آزادی آنها فراهم کند و مخاطرات را از آنها دور سازد.

پدران نقش مهمی در خانواده ایفا می‌کنند، به‌نحوی که حضور آنها در خانواده شاخص است و باعث ارتقای خانواده می‌شود. مهربانی پدر و ارتباط عاطفی او با فرزندان موجبات قوت، سلامت و دوام حیات اعضای خانواده را فراهم می‌کند. البته نقش پدر در ارتباط با دختران حساس‌تر است، زیرا دختران عاطفی‌ترند و لازم است پدر با دختران شفقت‌آمیزتر برخورد کند؛ چرا که تأثیر ارتباط‌های صمیمانه و همراه با لطف پدران بر نوروهای آینه‌ی دختران که در ناحیه‌ی فرونتال^۱ پیشانی مغز قرار دارند بیشتر از تأثیراتی است که بر پسران می‌گذارند. پدر باید نیازهای عاطفی فرزندان، به‌ویژه نیازهای عاطفی دختران

1. Frontal

را بشناسد و ضمن داشتن رابطه‌ای محبت‌آمیز با همگان در خانواده، محبت ویژه‌ی خود را در حق دختران اعمال کند؛ لذا رسول اکرم (ص) می‌فرماید: «وقتی که هدیه می‌خرید و به خانه می‌برید، اول هدیه‌ی دختران را به آنها تقدیم کنید». این امر نوعی تقدم عاطفی قائل شدن برای دختران است و می‌توان آن را در امور دیگر نیز روا و جایز شمرد (ایمانی، ۱۳۸۹: ۳۶۷-۳۶۶).

نتیجه‌ی دیگری که از این تحقیق به دست آمد، اینکه جهت‌گیری مذهبی توان پیش‌بینی اعتماد بین فردی را نداشت، این یافته‌ی پژوهش با پژوهش‌های بگیو^۱، لوپر و والد^۲ و نظریه‌های لیبرت و اسپیلگر، گیدنز، ساندرز و تورنهل، کولینز^۳، شیلد، گیدنز (۱۳۸۰ و ۱۳۸۸)، زتومپکا^۴، هریولزه (۱۳۸۰) و هادی و جان بزرگی (هادی و جان بزرگی، ۱۳۸۸: ۱۰۴-۷۱ به نقل از پاکز، ۲۰۰۹) غیرهموست که از عوامل مهم در تقویت گرایش به اعتماد را، دین و اعتقاد دینی دانسته‌اند و بر این باورند مذهب، باورهای مذهبی و آموزه‌های دینی نقش مهمی در ایجاد اعتماد دارد. افراد پای‌بند به مذهب، دیگران را به عنوان افرادی معتمد و نوع‌دوست قلمداد می‌کنند و تعهد مذهبی و باورهای مذهبی با اعتماد بین فردی رابطه‌ای مثبت دارد. همچنین افرادی با اعتماد بین فردی بالا، در مقایسه با افرادی با اعتماد بین فردی پایین، گرایش بیشتری به مذهبی بودن دارند و هر چه میزان دین‌داری در بین افراد بیشتر باشد، اعتماد

-
1. Begue, 2000
 2. Lupfer & Wald, 1985
 3. Collins, 2004
 4. Sztompka, 1999: 183-204

افراد در درون خانواده و گروه‌های کوچک زیاد شده و سبب می‌شود که اعتماد از حوزهی شخصی به سطح وسیع‌تر، یعنی جامعه توسعه پیدا کند. بنابراین هر چه در روابط شخصی اعضای جامعه، مذهب جایگاه بالاتری داشته باشد، اعتماد بین افراد جامعه هم بالاتر است.

براساس نتایج حاصل از این پژوهش از بین مؤلفه‌های جهت‌گیری مذهبی تنها جهت‌گیری مذهبی بیرونی، پیش‌بینی‌کننده‌ی پیش‌بینی پذیرایی از خرده‌مقیاس‌های اعتماد بین فردی بود. این یافته‌ی پژوهش با نظریه‌ی اریکسون غیرهموست. براساس نظریه‌ی اریکسون دین عامل مؤثر در ایجاد اعتماد است و اعتماد زاییده‌ی مراقبت، دلسوزی و در واقع سنگ بنای فعلیت یافتن و تحقق دین است. به عقیده‌ی اریکسون اعتماد ناشی از ایمان و اعتقادات است، هر چه ارزش‌های دینی و باورهای مذهبی تقویت و درونی شده باشد، رفتار افراد پیش‌بینی‌پذیر است چرا که افراد در چارچوب قواعد خاصی رفتار می‌کنند، بنابراین قابلیت اعتماد افراد بیشتر است و به دلیل اینکه ارزش‌های مذهبی در افراد با جهت‌گیری مذهبی بیرونی، درونی نشده است، اعتماد در آنها کم است؛ بنابراین در این‌گونه افراد رفتارهای مذهبی که جنبه‌ی روتین داشته با باور درونی همراه نبود و در نتیجه امکان پیش‌بینی رفتار آنها وجود ندارد (گیدنز، ۲۳۱: ۱۳۸۸-۲۲۸).

افرادی که جهت‌گیری مذهبی درونی دارند، نسبت به کسانی که جهت‌گیری مذهبی بیرونی دارند رفتار مطلوب انضباطی بهتر و سازگاری بیشتری دارند. افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی، مذهب را به مثابه هدف

در نظر می‌گیرند و یک نظام درونی ارزشی قوی دارند، همچنین جهت‌گیری مذهبی درونی احساس تعهد و وظیفه‌شناسی افراد را ارتقا می‌دهد و این امر باعث افزایش استفاده از مقررات می‌شود. در نتیجه افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی رفتارهای مطلوب‌تری از خود نشان می‌دهند و رفتار آنها پیش‌بینی پذیرتر است (McIntosh, Silver & Wortman; Soltani Nejad & et al, 2012: 25-30). از آنجا که این پژوهش در ترکیب جمعیتی مشابه‌ای به لحاظ مذهبی بودن انجام شده است و از طرفی جهت‌گیری مذهبی درونی بین دانش‌آموزان کم‌رنگ شده، می‌توان گفت در مقایسه با دهه‌ی قبل جهت‌گیری مذهبی درونی جای خود را به جهت‌گیری مذهبی بیرونی داده، بنابراین نتایج به دست آمده در این پژوهش منطقی می‌نماید.

با توجه به نتایج پژوهش و نقش جو عاطفی خانواده در اعتماد بین فردی پیشنهاد می‌شود، بخشی از جلسات انجمن اولیاء و مربیان به آموزش والدین، دانش‌آموزان و ارتباطات متقابل بین آنها اختصاص یابد و خانواده‌ها، معلمان و مشاورین تحصیلی با طراحی فوق برنامه‌ها و پیشنهادهای مناسب در جهت بالا بردن اعتماد بین فردی دانش‌آموزان تلاش کنند، چرا که این امر جز با توجه خانواده‌ها و مدارس میسر نمی‌شود.

منابع

- ◀ ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری. «بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت»، پژوهش‌نامه علوم/اجتماعی، ش ۱۷، (۱۳۸۰).
- ◀ ادریسی، افسانه و همکاران. «اعتماد اجتماعی، ره‌آورد هنجارهای دینی و ارزش‌های اخلاقی»، جامعه پژوهی فرهنگی، سال ۳، ش ۱، (۱۳۹۱).
- ◀ ابراهیمی لویه، عادل. «اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین مردم شهر گرمسار»، بیک نور، سال ۷، ش ۳، (۱۳۸۵).
- ◀ آزموده، پیمان، شهریار شهیدی و عصمت دانش. «رابطه بین جهت‌گیری مذهبی با سرسختی و شادکامی دانشجویان»، مجله روانشناسی، دوره ۱۱، ش ۴۱، (۱۳۸۶).
- ◀ آزاد ارمکی، تقی ۱۳۸۱. نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران، سروش.
- ◀ آزاد ارمکی، تقی و کمالی. «اعتماد، اجتماع و جنسیت؛ بررسی تطبیقی اعتماد متقابل در بین دو جنس». جامعه‌شناسی ایران، دوره ۵، ش ۱۸، (۱۳۸۳).
- ◀ احمدی، پریشاد. «نگذاریم دیوار بی‌اعتمادی قد بکشد»، چار دیواری، خانه به خانه، ش ۸، (۱۳۹۱).
- ◀ اجاقلو، سجاد و محمد جواد زاهدی. «بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان»، جامعه‌شناسی ایران، ش ۲۴، دوره ۶، (۱۳۸۴).
- ◀ امیر کافی، مهدی. «اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، نمایه پژوهش. ش ۱۸، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، (۱۳۷۴).
- ◀ ایمانی، محسن. «جایگاه و نقش پدر در تربیت فرزندان»، پیوند، ش ۱۵-۱۱، (۱۳۸۹).
- ◀ انعام، راحله. بررسی اعتماد بین شخصی در بین روستاییان نمونه شهرستان شهریار، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا تهران)، (۱۳۸۱).
- ◀ برقی، اسماعیل. «خانواده». روزنامه اطلاعات، (۱۳۸۷).
- ◀ جان بزرگی، م. بررسی اثربخشی روان‌درمانگری کوتاه‌مدت با و بدون جهت‌گیری

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

- مذهبی بر مهار اضطراب و تنیدگی، (پایان‌نامه دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس)، (۱۳۷۷).
- ◀ جمالی فیروزآبادی، محمود، سلمان زارعی و زهرا اسدی. «بررسی رابطه بین اعتماد، شرم و گناه با خود متمایزسازی در بین دانشجویان متأهل دانشگاه علامه طباطبایی تهران»، *تحقیقات روان‌شناختی*، ش ۱۱، (۱۳۹۰).
- ◀ حیدر نژاد، احمد. بررسی نقش مذهب و دین‌باوری در کاهش گرایش دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر به انحرافات در مدارس متوسطه خراسان جنوبی، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی)، (۱۳۸۹).
- ◀ حقیقی، جمال، حسین شکر کن، و مژگان موسوی شوشتری. «بررسی رابطه جو عاطفی خانواده با سازگاری دانش‌آموزان دختر پایه سوم راهنمایی اهواز»، *مجله علوم تربیتی و روانشناسی شهید چمران اهواز*، دوره ۳، سال ۹، ش ۱ و ۲، (۱۳۸۱).
- ◀ ریتزر، جرج ۱۳۸۶. *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران، علمی.
- ◀ رنی، آستین ۱۳۷۴. *حکومت: آشنایی با علم سیاست*، ترجمه‌ی لی لا سازگار، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
- ◀ زارعی، سلمان، کیومرث فرح‌بخش و معصومه اسماعیلی. «تعیین سهم خود متمایزسازی، اعتماد، شرم و گناه در پیش‌بینی سازگاری زناشویی»، *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، سال ۱۲، ش ۳، (۱۳۹۰).
- ◀ زتومپکا ۱۳۸۴. *اعتماد یک نظریه جامعه‌شناختی*، ترجمه‌ی فاطمه گلابی، تبریز، ستوده.
- ◀ سراج خرمی، ناصر و سحر صفر زاده. «مقایسه ویژگی‌های روان‌شناختی، جو عاطفی خانواده و اندیشه پردازی خودکشی میان دختران فراری و عادی شهر اهواز»، *یافته‌های نو در روان‌شناسی*، سال ۷، ش ۲۳، (۱۳۹۱).
- ◀ شولتز و آلن دوان ۱۳۷۷. *نظریه‌های شخصیت*، ترجمه‌ی یحیی سید محمدی، تهران، هما.
- ◀ طوسی، خواجه نصیرالدین ۱۳۵۵. *اخلاق ناصری*، علمیه اسلامیة.

پیش‌بینی اعتماد بین فردی دانش‌آموزان دختر متوسطه

- ◀ طالبی، ابوتراب. حاجیلو، زینب. «تاثیر دینداری بر اعتماد؛ فرتحلیل پژوهش‌های ده سال اخیر در ایران»، مجله جامعه‌شناسی تاریخی، دوره ۵، ش ۱، (۱۳۹۲).
- ◀ عسگری، حسن ۱۳۸۶. «راه‌های رسیدن به آرامش روانی از نگاه قرآن»، سایت باشگاه اندیشه.
- ◀ غفاری، غلامرضا ۱۳۸۲. اعتماد اجتماعی در ایران، تحلیل یافته‌های همایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرح‌های ملی.
- ◀ عباس زاده، محمد. «عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی دانشجویان»، رفاه اجتماعی، سال ۴، ش ۱۵، (۱۳۸۳).
- ◀ عبدالملکی، احمد. «بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، پژوهش و سنجش، ش ۱۵، پیاپی ۵۳، (۱۳۸۷).
- ◀ فصیحی، امان‌ا... «دین و سرمایه اجتماعی»، معرفت، سال ۱۶، ش ۱۲۳، (۱۳۸۶).
- ◀ فوکویاما، فرانسیس ۱۳۸۵. پایان نظم، ترجمه‌ی غلام‌عباس توسلی، تهران، حکایت قلم نوین.
- ◀ قائمی، علی ۱۳۸۱. چگونگی تقویت و تثبیت نگرش و رفتار دینی در دانش‌آموزان، امیری.
- ◀ کیاکجوری، سعید و حسین افراسیابی. «مطالعه اعتماد اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در میان دانشجویان»، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ش ۲، (۱۳۹۱).
- ◀ کاتوزیان، ناصر ۱۳۸۵. دوره مقدماتی حقوق مدنی خانواده، تهران، میزان.
- ◀ کوتی، فرزانه، غلام‌رضا رجبی و منصور سودانی «رابطه جو عاطفی خانواده و حمایت اجتماعی با سلامت عمومی در دانش‌آموزان دختر پایه اول مقطع متوسطه شهر اهواز»، یافته‌های نو در روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز، ش ۵، (۱۳۸۶).
- ◀ گیدنز، آنتونی ۱۳۷۶. جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، تهران، نی.
- ◀ _____ ۱۳۸۸. پیام‌های مدرنیته، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران، مرکز.
- ◀ _____ ۱۳۸۰. جهان رها شده، ترجمه‌ی علی‌اصغر سعیدی و یوسف حاج عبدالوهاب، تهران، علم و ادب.

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

- ◀ _____ ۱۳۸۳. تجدد و تشخص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه‌ی ناصر موفقیان، تهران، نی.
- ◀ _____ ۱۳۸۴. پیامدهای مدرنیته. ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران، مرکز.
- ◀ لیبرت، رابرت و میشل اسپیلگر ۱۳۷۵. شخصیت از دیدگاه رفتاری، ترجمه‌ی صبوری مقدم، آستان قدس رضوی.
- ◀ مختاری، عباس، عباسعلی اللهیاری و کاظم رسول زاده طباطبایی. «رابطه جهت‌گیری مذهبی با میزان تنبذگی»، مجله روان‌شناسی، ش ۵، دوره ۱۷، (۱۳۸۰).
- ◀ مجموعه ورام، ج ۱.
- ◀ مطهری، مرتضی ۱۳۸۹. مجموعه آثار استاد، قم، صدرا.
- ◀ میزتال، باربارا ۱۳۸۰. اعتماد در جوامع مدرن، کنکاشی در اصول نظم اجتماعی، ترجمه‌ی ناصرالدین غراب، نمایه پژوهش، ش ۱۸.
- ◀ نجم عراقی، لعیا. «جهت‌گیری مذهبی انسان سالم از دیدگاه آلپورت»، روان‌شناسی دین، سال ۱، ش ۱، (۱۳۷۹).
- ◀ هریولزه «انتقاد و شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی-دینی در مدرنیته»، ترجمه‌ی سید محمد نجاتی حسینی، پژوهش‌نامه، سال ۵، ش ۲۰ و ۲۱، (۱۳۸۰).
- ◀ هادی، مهدی و مسعود جان بزرگی. «اثر بخشی درمان یکپارچه توحیدی بر مؤلفه‌های شخصیت و بالینی»، روان‌شناسی و دین، سال ۲، ش ۶، (۱۳۸۸).
- ◀ وثوقی، منصور و هاشم آرام. «بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل)»، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال ۳، ش ۳، (۱۳۸۸).
- Allport, G.W & J.M. Ross, «personal religious orientation and Prejudice», *Journal of personality and social psychology* 1967, (4)5 (.).
- Brown, D. 2001. The relationship between attachment styles, Trust and marital attitudes of college students. Faculty of the Graduate School of psychology. Seton Hall University Los Angeles. California.
- Benjamins, Maureen R. "Religious influences on trust in physicians

and the health care system", *INTL. J. Psychiatry in Medicine*, vol. 36(1), (2006).

➤ Bègue, L. "Beliefs in justice and faith in people: Just world, religiosity and interpersonal trust". *Personality and Individual Differences*, 32(3), (2002).

➤ Collins, R. (2014) *Interaction Ritual chains*, Princeton NY :Princeton university press.

➤ Donahue, M.J. "Intrinsic and Extrinsic religiousness: Pevuew and Meta analysis". *Journal of psychology and social psychology*, 48, (1985).

➤ Eisenstadt, S. N., & L. Roniger, 1984. *Patrons, clients and friends: Interpersonal relations and the structure of trust in society*. Cambridge University Press.

➤ Erickson, B. H. 2004. *The distribution of gendered social capital in Canada*. Creation and returns of Social Capital.

➤ Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity* (No. D10 301 c. 1/c. 2). New York: Free press.

➤ Gleave, Eric, Robbins, Blaine & Kolko. Beth. "Trust in Uzbekistan." *International Political Science Review*, 33, (2012).

➤ Jalava, J. "From Norms to Trust The Luhmannian Connections between Trust and System". *European journal of social theory*, 6(2), (2003).

➤ Johanson. Stenman, O. L. O. F., M. Mahmud, , & P. Martinsson, "Trust and religion: Experimental evidence from rural Bangladesh". *Economica*, 76, (303), (2009).

➤ Kirkpatrick, L, A. 2002. *The role attachment in religious belief and behavior advances in personal relation ships*. London, V5.

- Lupfer, M., & Wald, K. "An exploration of adults' religious orientations and their philosophies of human nature". *Journal for the Scientific Study of Religion*.
- Locke, H. J., & R. C. Williamson. "Marital adjustment: A factor analysis study". *American Sociological Review*, 23, (1985).
- Mata, Fernando. "Religious Affiliations and the Trust in Persons and Institutions of Canada", Canadian Population Society Meetings, University of Victoria, (April 15. 2013).
- McIntosh, D. N., R. C. Silver & C. B. Wortman, "Religion's role in adjustment to a negative life event: Coping with the loss of a child". *Journal of personality and social psychology*, 65(4), (1993).
- Offe, Clausand & Susanne Fuchs 2002. *A decline of social capital? The German case, published in Putnam, Robert D. Democracy influx: The Evolution of social capital in contemporary society*. Newyork. Oxford university press.
- Putnam. Robert. D2۰۰۰). *Bowling alone*. New York: touch stone book. Published by: Simon & shcufter.
- Rempel, J. K., & J. G. Holmes, "How do I trust thee? Psychology today", 20(2), (1986).
- Rempel, J. K., J.G. Holmes & M. P. Zanna, "Trust in close relationships". *Journal of personality and social psychology*, 49(1), (1985).
- Saunders, M. N., & A.Thornhill, "Organisational justice, trust and the management of change: An exploration". *Personnel Review*, 32(3), (2003).
- Shield, R "Diamond Stories, Ithaca, NY: Cornell University Bress",

- journal support of journal of religion, Disability & health*, V,15, (2002).
- Siala, H., R. M. O'Keefe, & K. S. Hone, "The impact of religious affiliation on trust in the context of electronic commerce". *Interacting with computers*, 16(1), (2004).
- Soltani Nejad A, A. Fathi Ashteiani, K. Ahmadi, P. Azad Fallah, J. Anisi, A. Rahmati Najjarkolae & etal. [The relationship between religious orientation and suicidal behavior in soldiers]. *Journal of Islamic lifestyle*; 1(2), (2012). (Persian).
- Sztompka, p. «Trust: Asociological, theory. Cambridge: Cambridge university press, negotiations". *Journal of managerial psychology*, vol 19, No. 6 (1999).
- Silver, A. (1985), *Trust in Social and Political Theory*. In: *The Challenge of Social Control*, ed. by G. D. suttlles and M. N zald, Norwood: Ablex publishers.
- Ventis, W. L. «The relationships between religion and mental health». *Journal of social issues*, 51(2), (1995).
- Welch, M. R., R. E. Rivera, B. P. Conway, J. Yonkoski, P. M. Lup-ton & R. Giancola, "Determinants and Consequences of Social Trust". *Sociological Inquiry*, 75(4), (2005).
- Welch, Michael & et.al "Trust in god and Trust in man: the ambivalent role of religion in shaping dimension of social trust", *Journal for the scientific study of religion*, vol. 43 (3) , (2004).
- Worsly, petter. 1977. *Introduction sociology*. New York, penguin.book, 477-566.